

ESEMÉNYEK, TÁJÉKOZTATÓK

BEMUTATKOZIK AZ ORSZÁGOS PEDAGÓGIAI KÖNYVTÁR ÉS MÚZEUM MÚZEUMA

VILLANGÓ ISTVÁN

The National Museum and Library of Education presents itself.

Die Pädagogische Landesbibliothek und Landesmuseum Ungarn stellt sich vor.

Présentation de la Bibliothèque et Musée National de Pédagogie

Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum Múzeuma – ez a név olvasható azon a szabványos, iskolai ovális zománctáblát utánzó feliraton, amely hivatalosan is hirdeti a budapesti Könyves Kálmán krt. 40. sz. alatt, hogy ott van pedagógiai múzeum. E közlés jelentőségét az adja, hogy ilyen korábban sokáig nem volt látható. Az ország különböző pontjain a katonák, a bányászok, a vasutasok, a postások, a tűzoltók, az orvosok, a vendéglősök, a molnárok, a hentesek és más tiszteletre méltó, nagy múltú szakmák múzeumát megtalálhattuk. A legnagyobb létszámú értelmiségnek, a történelmileg is meghatározó szerepű pedagógusoknak és az egyik legrégebbi intézményünknek – az iskolának – nem volt múzeuma. Állandó kiállítás hiányában a közönség azt mondhatja, valójában még ma sincs. Azaz mégis van: múltjával, gyűjteményeivel, székházával, működésével, távolabbi terveivel, jövőjével együtt létezik.

A múltja 130 évre nyúlik vissza. Ekkor bízta meg *Trefort Ágoston* kultuszminiszter Gönczy Pált egy „országostanszermúzeum” létrehozásával. A miniszteri biztos az 1873. évi bécsi világkiállításon felhívás-

sal fordult a külföldi és hazai kiállítókhöz, hogy a bemutatott tankönyveket, taneszközöket ajánlják fel egy tervezett magyar „tanszermúzeum” részére. (Az idézőjel használatát az indokolja, hogy nem a mai értelemben vett múzeumból, „régiségekről” van szó, hanem nagyon is modern, a korszerű oktatást szolgáló segédletekről, taneszközökről.) A cél – az Eötvös-

féle népoktatási törvény és program gyakorlati megvalósításának részeként –, hogy a pedagógusok, az iskolafenntartók, de a gyártók és kereskedők is megismerjék azokat az eszközöket „amit a legműveltebb nemzetek a tanügyi ipar terén produkáltak” – írta *Mayer Miksa* az „országos tanszermúzeum” első vezetője. Négyéves szervezés és gyűjtés után 1877. május 27-én 11 órakor az Országos Gazdasági Egyesület épületében, a Közteleken (ma Üllői út) ünnepélyesen megnyílt az *Országos Tanszermúzeum*. Működéséről miniszteri rendelet, részletes katalógus szól. Ideiglenes szabályzata a Néptanítók Lapja 1877. június 15. számában jelent meg. A kiállított anyag többsége az USA-ból, a skandináv országokból, Svájc-ból, Németországból, Hollandiából, Franciaországból származik, de vannak eszközök Angliából, Törökországból is. (Összesen 1352 db külföldi és 2177 db hazai tárgyból állt a gyűjtemény.) 1879-től tervbe vették a régi tankönyvek és taneszközök összegyűjtését is. Egyre gazdagodott a szakkönyvtári gyűjtemény, különösen azáltal, hogy átvette a Néptanítók Lapjának könyvtárát. 1905-től „kettős gyűjteménnyé”, elnevezése szerint is *Országos Pedagógiai Könyvtár és Tanszermúzeum*má alakult. Az új intézmény szervezeti szabályzatát az 1905. évi 53. 475 számú miniszteri rendeletben teszik közzé, meghatározva, hogy „*A Tanszermúzeum célja egyfelől a hazai iskolákban használt tanítási eszközöknek és felszerelési tárgyaknak összegyűjtése, kiállítása s hozzáférhetővé tétele a tanulmányozás számára, másfelől a hazai ipar bevonása a tanszerek és iskolafelszerelések készítésére s evégből az illető iparosok tájékoztatása, irányítása és támogatása. Külföldi tanszerek és eszközök is felvehetők a gyűjteménybe, ha hazai viszonyainkra alkalmazhatók vagy egyébként tanulságosak. Az Országos Tanszermúzeum ezenfelül iskolai felszerelések és tanszerek ügyében az iskolai hatóságoknak szakvéleményt ad s a vallás- és közoktatásügyi minisztertől engedélyezés céljából hozzáutalt tanszereket megbírálja. Emellett azonban egyes tanszerek engedélyezésére nézve saját kez-*

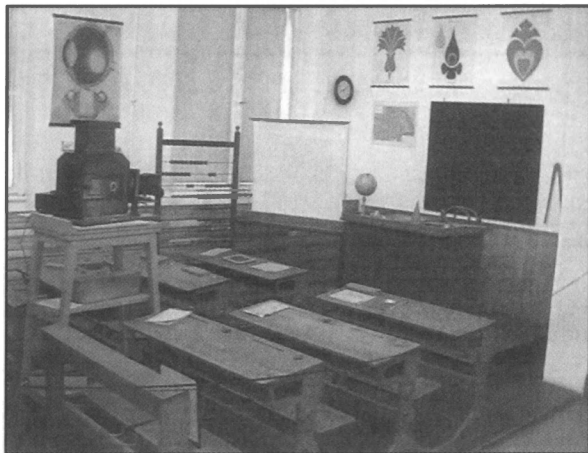
deményezéséből is tehet javaslatot". Tehát az eredeti feladatok újabbakkal bővültek: bizonyos hatósági, engedélyezési jogkörrel, az ismeretterjesztő előadások, a pedagógiai könyvtárak és gyűjtemények szervezésével.

A gyarapodó gyűjtemény – a bővülő feladatok miatt és az önálló „székház” hiányában is – gyakran költözött: először a budai Peadagogiumban (ma Testnevelési Egyetem), ezután a Ferenc József Tanítók Házában (Bp., Szentkirályi u. 47), majd a régi Múcsarnok épületében (Andrássy út), végül a Hold utcában kapott helyet. Az intézménynek olyan jeles vezetői voltak mint pl. *Mayer Miksa, Gyertyánffy István, Staub Mór, Váangel Jenő* és más, magas beosztású minisztériumi tisztviselők.

A háborús éveket, a forradalmakat ez az intézmény is megszenvedte. Később sem tudott erőre kapni, s 1922-ben a Tanszermúzeumot minisztertanácsi rendelettel megszüntették. Gyűjteményi anyagáról nem intézkedtek, kellő gondoskodás nélkül az egyes tárgyaknak nyoma veszett, további sorsuk máig ismeretlen, s csak néhány darabját sikerült utólag azonosítani. A könyvtár állományának kedvezőbb sorsa volt: a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) Országos Tanügyi és Pedagógiai Könyvtára néven tovább működött.

Az intézmény újjászervezésekor (1958) ez az állomány képezte az Országos Pedagógiai Könyvtár alapját, amely tíz év múlva most már tényleges múzeumi feladatokkal is bővült. Sajnos a tárgyi anyagot illetően a múzeum nulláról indult. Ráadásul a magyar iskolák ekkorra már túl voltak az államosításon, tanügyi reformokon, több funkcióváltáson, iskolakörzetesítéseken. Mondanunk sem kell, mit jelentett mindez az iskolák régi épületeinek, berendezésének, felszerelésének sorsát illetően, de még inkább szertárainak, könyvtárainak állományára nézve. A hozzá nem értés, a felületesség, a nemtörődömség mellett sokszor az ideológiai elvakultság is óriási károkat okozott a magyar iskolatörténet emlékanyagában. Ennek ellenére a múzeum vásárlások, gyűjtőpályázatok, hagyatékok ajándékozása, „leletmentések” révén szépen gyarapodott és ma már 70 ezer körül van a nyilvántartott tárgyainak a száma. Különösen értékes a természettudományos szertári, szemléltető és kísérletezőeszköz-gyűjtemény. Van közöttük olyan, amelyet a XVIII. században a nagyszombati egyetemen használtak a fizikai törvényszerűségek bemutatására (Egyensúlyozó barokk Puttó, leydeni palack stb.) Az 1728-ban készült Hevelins-féle éggömb, Jedlik Ányos dinamója, Eötvös Loránd oktatóeszközei (kettős mérleg, könyökinga, elektrométer) a szertár különleges értékei. A dokumentumok között megtalálhatjuk az iskolai bizonyítványok, oklevelek különböző korú típusait, a tanmeneteket, mintafüzeteket, pedagógusok és a tanulók iskolai használati eszközeit, viseleti darabjait, régi pénzeket, jutalom- és emlékérmeket, sapkajelvényeket. Az iskolák berendezési tárgyait, bútort, a szemléltető falképeket, földgömböket, térképeket, az iskolákról és az

oktatással kapcsolatos eseményekről készült fotókat, képes levelezőlapokat, a több ezer darab „Uránia” ismeretterjesztő diaképet stb. Külön értéket képviselnek a személyi gyűjtemények: *Nagy László* pedagógus-pszichológus, *Kemény Gábor* pedagógiai szakíró, Csihás Gábor mindszei iskolaigazgató hagyatéka.

A múzeumnak 1988 óta látható az állandó kiállítása Ercsiben az Eötvös József Emlékmúzeumban. A magyar iskola millenniumára való felkészülés jegyében – a 90-es évek elején vendégként – sikeres bemutatókat rendezett több vidéki múzeumban (Várpalota, Szeged, Győr, Baja, Karcag) és fővárosi intézményben (Újpest, Kőbánya). Végül 1996-ban a Petőfi Irodalmi Múzeumban „*Száz esztendő a magyar iskola ezer évéből – 1848-1948*” címmel megrendezhette újkori történetének legnagyobb tárlatát, sajnos ezt is csak időszakai jelleggel.

1997-től gyűjteményeit saját székházában, az egykori tisztviselőtelepi iskola épületében őrzi, s itt már kiállítások rendezésére, folyamatos bemutatkozásra is lehetősége van. (Kiállításokat, bemutatókat, konferenciákat rendezett többek között az 1848/49-es forradalom és szabadságharc emlékének oktatásáról a 150., a Ratio Educationisról a 225. évforduló alkalmából.) Jelenleg „*Orbis Pictus*” címmel az iskolai szemléltetésről, „...*színes tintákról álmodom*” címmel pedig az írószerekről és rajzeszközökről látható kiállítás.

A múzeum közeli jövője attól függ, mikor tud újabb területekkel bővülni az épületen belül és mikor tudja megvalósítani a magyar közoktatás történetét bemutató, ma még formálódó állandó kiállítását. A jövőbe mutat az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum azon törekvése – a százharminc évvel ezelőtti funkcióra is visszautalva –, hogy felvállalta: nyilvántartja és feldolgozza a forgalomban lévő taneszközök adatait és begyűjti ezek etalonpéldányait; hozzáférhetővé teszi azokat az engedélyező hatóság, az iskolafenntartók, a pedagógusok, a gyártók és forgalmazók számára. A nyilvános taneszköz-etalon-tár egyes darabjai – remélhetőleg – egy idő után majd a muzeális gyűjteményét gazdagítják, és ezzel a történelmi kör jelképesen „visszafelé” is bezárul.